

студентів на перерозподіл причин відхилення в стані здоров'я. На долю неправильного способу життя доводиться вже 50%, слід думати, що роль в цьому зіграв рівень підготовки у ВУЗі і перехід з дитячого, мало відповідального життя, в доросле. При цьому приходиться усвідомлення значення соціально-економічних чинників у формуванні здорового способу життя (20%), а недоліки медицини оцінені в 10% – що відповідає загальностатистичним стандартам.

Аналізуючи відношення до самооцінки здоров'я, помітна тенденція до критичнішої оцінки власного здоров'я у студентів: хорошим своє здоров'я оцінює 5% (курсанти -10%), задовільним 70% (курсанти -80%), незадовільним 25% (курсанти - 10%). Чинниками, які погіршують здоров'я називають необхідність поєднувати навчання з роботою, відсутність контролю за ритмом життя батьками, недосипання після дискотек, вживання спиртних напоїв в неконтрольованих об'ємах, домінуючий психологічний чинник невідповідності бажання можливостям і ряд інших.

Всього лише 25% студентів ведуть, на їхню думку, здоровий спосіб життя (курсанти - 50%), періодично, час від часу, частіше при виникненні хвороби або травм до здорового образу життя звертається 50% студентів (курсантів – 25%), самокритично свій спосіб життя оцінили як хворий 10% і не змогли оцінити 15% студентів. Серед курсантів 25% не зважилися оцінити свій спосіб життя негативно і перебувають в сумніві відносно власного способу життя. Має настрій на здоровий спосіб життя 100% опитаних. На питання про можливість довірливого спілкування про власне здоров'я і можливих відхиленнях в здоров'ї з викладачем предмету «Валеологія» всі студенти відповіли позитивно, тоді як курсанти, що мали можливість такого спілкування лише в школі, лише в 15%. Це свідчить про те, що у студентів підвищується рівень самосвідомості, критичного відношення до себе і навколишньому світу, отримується певний життєвий досвід і необхідність реального вступу в «доросле» життя – все це вимагає на відверті питання отримувати такі ж відповіді. Як видно з проведеного аналізу педагогам ВУЗу це вдається, що не можна сказати про шкільне викладання, яке лишається єдиним для курсантів. Враховуючи прогресуючий процес депопуляції на Україні, актуальним є збереження здоров'я підрастаючого покоління, але визиває схвильованість відповідь на запитання: «Ви отримуєте більше турботи про себе з боку рідних та близьких людей коли хворі чи здорові?». З боку курсантів – 85%, а студентів – 87% отримують більше турботи про себе під час хвороби – це явище є дуже негативною мотивацією.

Висновки. Проведене дослідження серед курсантів Херсонського морехідного училища рибної промисловості та студентів Херсонського державного університету факультету фізичного виховання та спорту показало, що провідними мотивами обох контингентів є зміцнення здоров'я та розвиток фізичних якостей, але, разом з тим, курсантів Херсонського морехідного училища рибної промисловості стан здоров'я турбує на 20% (в порівнянні – матеріальні блага на 50%), а студентів Херсонського державного університету факультету фізичного виховання та спорту стан здоров'я турбує на 50% (в порівнянні – матеріальні блага на 25%). Отже, мотивація значною мірою залежить від різної направленості спеціалізації власних якостей та різного обсягу навчальних дисциплін. Бажання зміцнення здоров'я переважає у колективі студентів, які отримали комплекс знань з валеологічної освіти.

Література

1. Апанасенко Г.Л. Индивидуальное здоровье: сущность, механизмы, проявления/ Апанасенко Г.Л. //Физкультура в профилактике, лечении и реабилитации.-2006.-№1 (16). – С.66-69.
2. Кочубей О.В. Аспекти застосування здоров'язберігаючих технологій / О.В. Кочубей // Біологія: Науково-методичний журнал. - Харків: Вид. група "Основа", 2007. - № 8. – С. 1-8.
3. Круцевич Т. Формирование мотивации к занятиям физической культурой и спортом в школьном возрасте / Т. Круцевич, Г. Безверхняя // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: IV Міжнародний науковий конгрес. – К. 2000. – 385с.
4. Leonteva O. Pedagogichni umovi i shlyahi formuvannya zdorovogo sposobu jittya pidlitkiv. / O. Leonteva. //Ridna shkola. – 2004. – № 3. – S.15 – 16.
5. Lozinskii V. Molod i zdorov'ya.metod. material / V.Lozinskii. – K.: Glavnik, 2006. – 112 s.
6. Shishalova L.I. Zanyatie po valeologii "V poiskah zdorovya" / L. I. Shishalova // Doshkilnii navchalnii zaklad: Praktichnii jurnal vohvatel'ya. – 2007. – №7. – S. 10-12.

Сущенко Л. П.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті подано ретроспективний аналіз особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Автором проаналізовано розвиток мети та завдань фізичного виховання на різних історичних етапах. Охарактеризуємо основні періоди становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури в Україні у ХХ столітті – початку ХХІ століття. Вказано, що провідні ідеї позитивного історичного досвіду становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури можуть бути використані в реформуванні сучасної української системи фізкультурної освіти на теоретико-методологічному та практичному рівнях. Акцентовано увагу на прогностичних напрямках розвитку фізкультурної освіти майбутніх учителів фізичної культури у ХХІ столітті.

Ключові слова: ретроспективний аналіз, підготовка майбутніх учителів фізичної культури, спортивно-масова робота, загальноосвітні навчальні заклади України.

Сущенко Л.П. Ретроспективний аналіз особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури к спортивно-масової роботи в загальноосвітніх навчальних закладах України (друга половина ХХ - початок ХХІ століття). В статті представлено ретроспективний аналіз особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури к спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (друга половина ХХ - початок ХХІ століття). Автором проаналізовано розвиток цілей і завдань фізичного виховання на різних історичних етапах. Охарактеризуємо основні періоди становлення і розвитку національної системи професійної підготовки учителів фізичної культури в Україні в ХХ столітті - початок ХХІ століття. Вказано, що впроваджені ідеї позитивного історичного досвіду становлення і розвитку національної системи професійної підготовки учителів фізичної культури можуть бути використані в реформуванні сучасної української системи фізкультурного виховання на теоретико-методологічному і практичному рівнях. Акцентовано увагу на прогностичних напрямках розвитку фізкультурного виховання майбутніх учителів фізичної культури в ХХІ столітті.

Ключові слова: ретроспективний аналіз, підготовка майбутніх учителів фізичної культури, спортивно-масова робота, загальноосвітні навчальні заклади України.

Sushchenko L. P. The retrospective analysis of the peculiarities of the preparation future teachers of physical culture for sports and mass work in the general educational establishments of Ukraine (the second half of the 20th - beginning of the 21st century). The article presents the retrospective analysis of the peculiarities of the preparation future teachers of physical culture for sports and mass work in the general educational establishments of Ukraine (the second half of the 20th century and the beginning of the 21st century). The author analyzes the development of goals and tasks of physical education at different historical stages. Let's characterize the main periods of the formation and development of the domestic system of professional training of the teachers of physical culture in Ukraine in the twentieth century - the beginning of the XXI century. The leading ideas of the positive historical experience of the formation and development of the domestic system of professional training of teachers of physical culture can be used in reforming the modern Ukrainian system of physical education at the theoretical, methodological and practical levels, it is pointed out. Its use at the theoretical and methodological level is possible for: overcoming template stereotypes of historical assessments, subjective conjunctural interpretations of a number of the positions on the history of the development of professional training of physical culture teachers; substantiation of the principles and basic provisions for the adaptation of higher education establishments in which the preparation of physical culture teachers for market conditions is carried out; substantiation of the provisions on the need to restructure the management of the system of professional preparation of teachers of physical culture on the basis of the organizational and methodological foundations of modern management; theoretical substantiation of principles of selection of the content of professional preparation of the future teachers of physical culture in the conditions of a new paradigm of higher education.

On a practical level, the ideas of experience in the preparation of physical culture teachers at different historical stages 20 century - the beginning of the 21 st century can be used to solve the following problems: the creation of a modern regulatory framework for higher education institutions, the organization of scientific and methodological support for them; development of scientifically sound methodological recommendations on certain aspects of vocational training of physical culture teachers in general and a particular institution of higher education in particular; development of state standards for professional training of future physical culture teachers; the development of the program of the training course on the history of physical education for higher educational establishments and post-graduate physical education establishments. Attention is focused on the prognostic directions of the development of physical education for the future teachers of physical culture in the 21st century.

Key words: retrospective analysis, preparation of the future teachers of physical culture, sports and mass work, the general educational establishments of Ukraine.

Постановка проблеми. Глибокі соціально-економічні трансформації суспільства, розвиток економіки на ринкових засадах, поява ринку праці і зростання сектора освітніх послуг вимагає якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації учителів фізичної культури. Реалізація завдань до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури потребує плекання особистості, здатної до плідної професійної праці у сучасних умовах, готової до професійної діяльності, яка володіє не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й сформованістю і зрілістю професійно значущих якостей, відповідною кваліфікацією. Все це вимагає нових підходів до розробки змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців нової формації, впровадження у навчально-виховний процес закладів вищої освіти сучасних інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної парадигми вищої освіти розробляли такі вітчизняні вчені, як О. Ю. Ажиппо, П. Б. Джурицький, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, Р. П. Карпюк, О. К. Проніков, Н. І. Степанченко, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян та інші. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах ґрунтовно розглянув О. В. Тимошенко [2]. Деякі аспекти підготовки майбутніх учителів до організації спортивно-масової роботи з учнями розглядали В. В. Колосовська [1], М. Turyanska [3] та ін. Науковці (В. Г. Ареф'єва, Е. С. Вільчковський, О. Д. Дубогай, Т. Ю. Круцевич, Ю. М. Шкретій та ін.) розглядають питання, пов'язані з концепцією фізичного виховання та спортивно-масової роботи, обґрунтовують їх періодизацію, а також розкривають якісні характеристики окремих етапів і чинники їх розвитку.

Формулювання мети дослідження. Мета статті полягає у ретроспективному аналізі особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі історико-педагогічного пошуку було використано 218 архівних джерел. Застосовувався історико-педагогічний аналіз літературних, архівних документів і матеріалів та інших наукових джерел. Вивчено 92 справи із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ), 15 справ – із фондів Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), 49 справ – із фондів Державного архіву Дніпропетровської області, 62 справи – із фондів Державного архіву Запорізької області. Проаналізовано законодавчі та нормативні акти, які на різних етапах регламентували діяльність закладів та установ системи професійної підготовки вчителів фізичної культури, звіти про роботу окремих навчальних закладів та органів управління ними, статистичні дані. Нами було проаналізовано розвиток мети та завдань фізичного виховання на різних історичних етапах. Доведено, що до XVI століття мета фізичного виховання зводилася до мети тіловиховання: виховання повноцінного здорового громадянина – воїна полісу, підготовка його до участі в спортивних змаганнях, найпопулярнішими з яких стають Олімпійські ігри. Завдання фізичного виховання зводилися до завдань тіловиховання: зміцнити здоров'я, розвинути рухові якості, сприяти утвердженню духовних сил людини, зокрема зміцненню її волі, вихованню наполегливості, вмінню керувати своїм тілом як знаряддям духу. Виявлено, що теоретичні підходи до з'ясування процесу тіловиховання формуються ще й сьогодні, концентруються й передаються наступним поколінням у вигляді досвіду.

Метою фізичного виховання, починаючи з XVI століття до XX століття, було виховання людини праці та воїна, забезпечення здорового стану людини-працівника, яка володіла сукупністю виробничих функцій. До завдань фізичного виховання цього періоду віднесено: зміцнення здоров'я людей, формування в них умінь, спрямованих на підвищення продуктивності праці та навчання; оволодіння ними низкою знань і навичок, потрібних для бойової міцності армії. Відбувся поділ фізичної культури в суспільстві на дві автономні сфери, різні за формою й засобами діяльності: спорт як галузеве виробництво з орієнтацією на відтворення спортсменів та рекордів і масову фізичну культуру з орієнтацією на рухову активність і декларативне забезпечення здоров'я. Як наслідок цього розподілу, в колишньому Радянському Союзі склалася парадоксальна ситуація, яка полягала в тому, що на найпрестижніших змаганнях радянська спортивна еліта здобувала перемоги та показувала високі результати, а в той час фізична культура громадян країни була в занепаді. Простір фізичної культури звужувався до рекреативного та реабілітаційного змісту. Поглиблена спеціалізація виховної та спортивної діяльності автоматично зумовила технологічне виокремлення професійної підготовки вчителів, які займалися переважно фізичним вихованням, і тренерів, задіяних здебільшого у сфері спорту.

Метою фізичного виховання на початку XXI століття виступає формування основ фізичної та духовної культури людини-творця в умовах інформатизації суспільного життя. До завдань фізичного виховання віднесено: забезпечення раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок, зміцнення, збереження і відновлення здоров'я людини, формування її мотиваційних установок на фізичне й духовне самовдосконалення; формування усвідомленої потреби в освоєнні цінностей здоров'я, фізичної культури та спорту; культивування здорового способу життя; забезпечення фізичного вдосконалення, як умови досягнення високого рівня професіоналізму в соціально значущих видах діяльності.

Охарактеризуємо основні періоди становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури в Україні у XX столітті – початку XXI століття. Перший період – виникнення окремих інституцій, у яких здійснювалася професійна підготовка фахівців фізичного виховання та спорту – 1900-1920 рр. У цей час відбувалося створення Педагогічних фребелівських курсів у Харкові та Фребелівського педагогічного інституту в Києві. Після 1917 року в Україні, як і в усій Росії, скасовано вже існуючі структури, відкриваються нові навчальні заклади й різного рівня вчительські курси. Для цього періоду характерно було превалювання курсової системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту; здійснення професійної підготовки вчителів та інструкторів фізичного виховання, викладачів гімнастики для військових підрозділів, інструкторів спорту; у навчальних планах надання переваги загальноосвітній підготовці, вивченню медико-біологічних і спеціально-практичних дисциплін; надання Міністерству народної освіти провідної ролі у визначенні стратегії й тактики в професійній підготовці фахівців фізичного виховання, розробці нормативно-правової бази діяльності навчальних закладів різних форм власності.

Другий період – формування української системи фізкультурної освіти – 1920-1929 рр. До структури професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту входили: окружні організаційно-інструкторські курси з підготовки інструкторів спорту, Вищі курси фізичного розвитку та допризовної підготовки молоді, інститут фізичної культури при Всеукраїнській академії наук, відділи фізичної культури при інститутах народної освіти, технікуми фізичної культури. Цей період характеризується розбудовою Державної системи фізкультурної освіти, створенням мережі фізкультурних навчальних закладів; здійсненням професійної підготовки вчителів, інструкторів, груповодів і керівників фізичної культури. У навчальних планах виокремлюються такі цикли дисциплін, як загальноосвітній, соціально-економічний, загально-педагогічний, фаховий та військовий. Спостерігалось досягнення оптимального поєднання управлінських функцій Народного Комісаріату освіти та Укрголовпрофосвіти. Третій період – створення Державного інституту фізичної культури України у 1930 році. Структуру професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту становили: Державний інститут фізичної культури України, Вища школа тренерів, технікуми фізичної культури. Продовжується формування мережі фізкультурних навчальних закладів; здійснення професійної підготовки вчителів фізичної культури, організаторів-методистів і педагогів-тренерів із видів спорту. В навчальних планах профілюючими стають спортивно-педагогічні дисципліни та запроваджується спеціалізація. Вищій раді фізичної культури колишній УРСР і Народному Комісаріату освіти України надавалися управлінські функції за діяльністю закладів вищої освіти, де здійснюється професійна підготовка вчителів фізичної культури, функції контролю за розподілом і використанням випускників закладів освіти фізкультурного профілю.

Четвертий період – організація факультетів фізичного виховання при педагогічних інститутах, створення Київського і Львівського державного інститутів фізичної культури – 1940-1959 рр. За цей час структуру професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту складали: Київський і Львівський державні інститути фізичної культури, факультети фізичного виховання педагогічних інститутів, вищі школи тренерів, технікуми фізичної культури, педагогічні училища. Цей період

характеризується поступовим зростанням мережі вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів і створенням факультетів фізичного виховання при педагогічних інститутах. Відбувалося відновлення єдиних навчальних планів для державних інститутів фізичної культури, введення нових спеціально-практичних дисциплін і поява диференційованої підготовки спеціалістів різного профілю. Колишньому Комітету в справах фізичної культури та спорту при Раді Міністрів УРСР і колишньому Міністерству освіти УРСР надавалися управлінські функції над закладами вищої освіти, які здійснювали професійна підготовка вчителів фізичної культури.

П'ятий період – створення Дніпропетровського і Харківського державних інститутів фізичної культури – 1959-1991 рр. До структури професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту входили: вищі і середні фізкультурні навчальні заклади, факультети фізичного виховання педагогічних інститутів та університетів, вищі школи тренерів, спеціальні училища Олімпійського резерву. Для цього періоду характерно було сформованість широкої мережі вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів; здійснення професійної підготовки вчителів фізичної культури, тренерів з різних видів спорту, викладачів фізкультурно-оздоровчої роботи та туризму. Спостерігалось надання керівним органам політичної партії, колишньому Комітету з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів УРСР і колишньому Міністерству вищої і середньої спеціальної освіти УРСР управлінських функцій, пов'язаних з діяльністю системи вищої фізкультурної освіти, формуванням програмно-цілевих підходів до управління.

Шостий період – модернізація фізкультурної освіти в умовах незалежної України – розпочався з 1991 р. Прийнято Закон України «Про вищу освіту» (2014), Закон України «Про фізичну культуру та спорт»; Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації», розраховану на період із 1999 до 2005 року; Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.); Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки (2011 р.); Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016).

У цей період було створено факультет фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, який є флагманом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Висновки. Провідні ідеї позитивного історичного досвіду становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури можуть бути використані в реформуванні сучасної української системи фізкультурної освіти на двох рівнях: теоретико-методологічному та практичному. Його використання на теоретико-методологічному рівні можливе для: подолання шаблонних стереотипів історичних оцінок, суб'єктивних кон'юнктурних тлумачень ряду позицій з історії розвитку професійної підготовки вчителів фізичної культури; обґрунтування принципів та основних положень адаптації закладів вищої освіти, в яких здійснюється професійна підготовка вчителів фізичної культури до ринкових умов; обґрунтування положень щодо необхідності перебудови управління системою професійної підготовки вчителів фізичної культури на основі організаційних і методологічних засад сучасного менеджменту; теоретичного обґрунтування принципів відбору змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах нової парадигми вищої освіти.

На практичному рівні ідеї досвіду здійснення професійної підготовки вчителів фізичної культури на різних історичних етапах ХХ століття – початку ХХІ століття можуть бути використані для розв'язання таких завдань: створення сучасної нормативної бази діяльності закладів вищої освіти, організація для них науково-методичного забезпечення; розробка науково обґрунтованих методичних рекомендацій з окремих аспектів професійної підготовки вчителів фізичної культури в цілому і конкретного закладу вищої освіти зокрема; розробка державних стандартів професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури; розробка програми навчального курсу з історії фізкультурної освіти для закладів вищої освіти та інститутів післядипломної фізкультурної освіти. До прогностичних напрямів розвитку фізкультурної освіти майбутніх учителів фізичної культури у ХХІ столітті віднесено: активізацію інтелектуального розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури; перехід до методологічної парадигми, що зумовлює фундаменталізацію вищої фізкультурної освіти; істотне підвищення якості вищої фізкультурної освіти за рахунок відповідної зміни змісту навчальних дисциплін, введення нових навчальних дисциплін і впровадження педагогічних технологій, спрямованих на реалізацію компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; пріоритет гуманістичного спрямування, урахування індивідуальних особливостей кожної людини, розвиток самостійності особистості, залучення людей до здорового способу життя, високих естетичних ідеалів і етичних норм поведінки в суспільстві; диверсифікація вищої освіти, зокрема фізкультурної освіти з метою органічного входження в систему неперервної освіти для всіх; демократизація вищої фізкультурної освіти, вільний вибір закладу вищої освіти і спеціальності; здійснення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах університету; розвиток комп'ютерних навчальних систем і дистанційного навчання; зростання ролі методів наукового управління, самоменеджменту та формування соціального контролю за діяльністю закладів вищої освіти.

Література

1. Колосовська В. В. Формування професійно орієнтованих умінь у майбутніх учителів початкових класів до організації спортивно-масової роботи з учнями у процесі педагогічної практики / В. В. Колосовська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – Вип. 3(2). – С. 168-171.
2. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис... доктора пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. В. Тимошенко. – К., 2009. – 38 с.
3. Turańska M. Główne aspekty działalności sportowo-masowej w szkole współczesnej / M. Turyńska // Knowledge education law management – 2015. – Vol. 9, № 1. – P. 306-314.